

“baga, biga, higa”

“ez dok amairu”

teatre romea

29, 30, 31 de març del 1971

L'espectacle que avui presentem és fruit de la tasca col·lectiva que, des de fa cinc anys, venim portant el grup "Ez dok amairu".

Aquest treball ha consistit en una profundització de la cançó, de la música i dels instruments populars.

Creiem que l'expressió artística moderna, és cada cop més complexa, més total. Per això pensem que és necessària aquesta profundització de l'essència popular. I anar-la reflexant, al mateix temps, en la realitat canviant.

Pretenem que aquest espectacle, que avui oferim, sigui una etapa de procés permanent del desenvolupament de la personalitat individual, dintre de la col·lectiva, pel seu enriquiment mutu.

PRIMERA PART

Els actuant ballen al so del txistu, una "Baztango dantza".

Jose Angel Irigaral: xoxoak galdu du (cançó popular del Baztán: el tord ha perdut el pic, ull, cap, ala, cua, etc., no pot cantar; com ho podrà fer-ho,? com?, com?)

Hnos. Arza: sona la txalaparta.

Mikel Laboa i Jose-Mari Zabala:
interpreten **O! Pello, Pello** (cançó popular de Navarra).

Varis: txorietan buruzagi (cançó popular de Zuberoa): el rossinyol és el primer dels ocells cantaires; la seva veu m'encisa a la llum de l'aurora. L'ornit vola al seu entorn, i tot sovint el localitza; anem a prevenir-lo per que canti més baixet.

M. Laboa: arranoak bortuetan (cançó popular de Zuberoa): Les àguiles volen majestoses pels cims; com jo en altre temps de dona en dona; ara el plor m'angoixa. Em-diu el meu germà que abandoni les dones; li he contestat com es mereixia, que jo en trec poc profit de les seves amigues; i que em deixi en pau.

Jose-Mari Zabala: s'escolta la melodia zuberotarra Belatzarena, vol de l'ornit.

M. Laboa: txoriñoa kalojan (cançó popular de Zuberoa): l'ocell engabiata canta trist; malgrat tenir menjar i beguda, desitja estar fora, perquè la llibertat..., és tant formosa la llibertat.

Hnos. Arza: se sent un to de tobera (instrument de percussió de ferro, molt extès a Navarra. Es conserva encara a Lesaca).

Xavier Lete: behin batez: una nit, en mig de la tormenta, entre aigües revoltades vaig ser llançat a una platja, no voldria que altres naufrags arribessin a ella empenyats per mi. La meua vida protesta i se'm rebela al sentir aquestes coses; la vida no fa preguntes, el qui les fa sóc jo buscant una raó, i escoltant, com a resposta, aquesta eterna tristesa que sona a les meues orelles.

J. A. Irigarai: la primavera volia robar-me l'amor que em va portar una altra primavera. L'arbre que abans em va oferir flors, ara m'ofereix espines.

Joxan Arxa: a la nostra dona li han inculcat, que la seva única missió en aquesta vida és la maternitat; fins que la veu de la sang li dona consciència de les exigències del sexe... I els plors dels nens, moltes vegades utilitzats per fer callar aquella veu; pobres nens, que per ser, primer tenen que fer ser el que la mare va deixar de ser.

J. A. Irigarai: un aire cruel ens ha oprimit el cor, i un ocell canta tristement la vella copla:

Lourdes Iriondo: oh! un vestit blanc nou embrutat pel fang del camí...

J. Arza: veniu! veniu tots a la fira de la vida; doncs aquí sadollareu tots els vostres desitjos. Dolços refugis, per omplir de dolçor inconsolables i inacabables nits... Veniu! veniu tots, doncs aquí trobareu la clau del vostre candau, candau per a la vostra clau.

J. A. Irigarai: boig ocell de mal forat, veste'n i deixa'ns sols; guanyaré a la força el dret a seguir sent jove.

J. Arza: adonata'ni, de totes les forces enemigues, fredes, gelades, que arriben al cor, al cap, a través dels diversos camins, i que t'adormen en la tranquil·litat del no voler saber. Dona't compte de la impossibilitat de viure el dia, el teu dia, amb intensitat, en nom d'un demà millor que mai arribarà. I no t'adones que aquest dia tant sols el viuràs una vegada?

X. Lete i L. Iriondo: partitzeko tenorea (cançó popular de la Baixa-Navarra): moment trist el del comiat, el d'abandonar l'ésser més volgut.

J. A. Irigarai: que els estels m'ajudin a consolar aquesta nit, la soledat de l'estimada; la primavera volia robar-me l'amor que em va portar una altra primavera.

X. Lete (amb J. M. Irigarai i B. Lertxundi): katea: la cadena de la vida que em lliga, en consum, em trenca de nit la veu de la gola. Lligat a ella en la nit de la meua vida, se'm pinta en els colors la cruel imatge de la meua sort al costat del mar en calma. Aquesta cadena dolorosa m'ennobleix, em fa home.

B. Lertxundi: txori txikia: quan era un ocellet em varem dir que havia nascut per viure engabiat, ara que sóc àguila, tenen por de que fugi i per això m'obren les portes, per convence'm de que sóc lliure i em posi a volar; però aviat m'he donat compte de que m'han lligat la pota a una roca, amb una curta i pesada cadena.

Tots els companys canten al final d'aquesta cançó, i acaba la primera part.

SEGONA PART

Els Hnos. Arza toquen la tobera, i el reste canta:

Tots: "samartín de la moja, moja de samartín", toquem les toberas, tots junts i a bona hora.

X. Lete: Fins ara havíem caminat lliures en l'amor, però ara ens sotmetem a la norma de casar-nos. El capellà diu que siguem feliços i tinguem molts fills. Tenir fills és fàcil, però després que els mantingui ell, matant-se treballant, com jo.

X. Lete: Alzateko jaun: senyor d'Alzate, testimoni fidel de la nostra existència. Aquí estàs tu. Saps que malgrat els centenars de precs en llengua estrangera, això no estava fet per a nosaltres. Sapiguem per on s'ha de caminar; cantem en silenci el nostre secret: on s'han perdut les essències d'un vell poble? Quan pot transformar la nit que va matar al dia! La primavera torna a la vora del Vidasoa. La terra ja ho sap tot això. Senyor d'Alzate, testimoni fidel de la nostra existència; aquí estàs tu.

M. Laboa (amb J. M. Zabala): txorla txori: si li hagués tallat les ales seria meu, i no s'hauria escapat; però mai més no hauria tornat a ser ocell, i jo el que estimava era l'ocell.

J. Arza: Quan varen abatre el salze, en aquella paret blanca, molt blanca, va quedar un reguer abundant roig, molt roig; abatut en el prat, aquell salze, símbol de l'amor, brot d'unitat.

B. Lertxundi: haur bati: un nen es senyava amb la mà esquerra, i el pegaven perquè ho feia així, ja que la nostra "civilització" vol que tots siguem iguals, encara que la mà esquerra del nen quedi sense vida.

J. A. Irigarai: Se sent la mosu-kitarra (petit instrument de vibració de boca, molt usat a Viscaia —zona de Durango—, i a Guipuscoa. En l'actualitat pràcticament desaparegut).

X. Lete: ia gureak egin du (versos de Xenpelar): No hem d'humiliar-nos; hem d'unir-nos i seguir endavant. No és que desitgi la guerra, tot el contrari, sóc amant de la pau, però sense perdre la nostra essència, encara que ens trenquin la crişma; ja en naixeran d'altres que segueixin el nostre camí.

B. Lertxundi: umEEK ere jakin dute: la vida es pen'seix per la violència d'uns homes que aixafen als altres; dos mil pals; vergonya a les muntanyes; plor de segles; fins i tot els nens saben això, i també el fàcil que és morir, i el difícil que és viure.

Hnos. Irigarai: trixtura haundi bat: tinc una gran tristesa al cor; li explicaré a la mare terra el dia que m'adormi per sempre en ella.

(Sona la mosu-kitarra).

L. Iriondo (amb J. M. Irigaral i B. Lertxundi): kon-
tutxoak: ningú no respon a la nostra crida; a casa me-
va no hi ha pau i des de llavors el sol no il·lumina. Els
versos que canto són coloms, coloms morts que estan
esperant una nova vida. Algun dia ningú comprarà
homes per diners, ni s'oferiran dones en venda.

J. A. Irigaral: Ez zalt gustatzen: canto a la vida, i no
m'agrada la meva, la teva, la nostra; no! a la mort, a la
desesperació freda i callada; sempre es mora a la força;
crido a la txalaparta, forjadora, cop a cop, dels nostres
ànghels, però ens lliga la nostra pròpia impossibilitat
per ser nosaltres mateixos, i me'n vaig trist..

Tots: glzona eta lana: treball treball treball treball
treballtreball l'home.

L. Iriondo: que t'ha lligat a aquest destí sense per-
vindre?

Tots: home treball màquina hometrebrallmàquinahome
treballmàquinahometreball i llavors màquinamàquina
màquinamàquinamàquinamàquina.

L. Iriondo: qui t'ha lligat a aquest destí sense per-
vindre?

X. Lete: cèntims menjar caçador gos amo cadena i
lligat a la cadena el gosssss.

J. A. Irigaral: el gos diu: em dona cops, però al llepar
les seves mans en dona de menjar.

J. Arza: doncs com viure sense cadenes?, gosera,
lluïta, fam, pais, inquietut, ferida, cops, moooooooooort.

Jesús Arza: tinc set i li dic a la criada: porta'm una
d'aquestes ampolles de vi de Borgonya que tinc
guardades a la bodega.

L. Iriondo: home, treball, màquina, pel treball menjar,
pel menjar màquina, a on és l'home?

M. Laboa: бага, biga, higa: бага biga higa laga
boga sega zahi zohi bele arma tret punp xirixiti gerrena
plat olio zopa kikili salda urrup edan edo klik... ikimili-
kiliklikl

Paraules màgiques, experiment individual i col·lectiu,
que es prolonga, i es fon amb la txalaparta, ritme an-
tic, aire nou, al voltant de la qual s'inicia una **Baztan-**
go dantza, i l'espectacle comença novament.